

САНДАЛЫКЫСЕ ПЎРТЎС ТЎРЛӨ ВИЯН

Юмо икте манит гынат, каже егын шке тўнямылымашыже улө. "Марий Эл" (2013 ий 13-14 декабрь, с.6) газетыште философ, социолог Виталий Шабыковын шымлымашыжым лудынаман ыле: "Марий-влак коклаште эн шукин, 67 процент йодыштмо ег, православный улыт. Кокымшо верыште кок верам (православный ден чимарий) кучышовлак шогат (11,5%), кумшо верыште - ислам (4,8%), нылымшыште - марий традиционный религий (2,5%) каят".

Совет жапыште шочшо улам, шонгылык марте илен шуынам, но кава пундаште колан могай пўрымашым колтышаш манын шонен шинчыше ош пондашан кугу Юмо уло манын ом шоно. А сандалыкысе пўртўсын тўрлө виян улмыжлан ўшанем. Тиде ўшан денак пенсийыш лекмек, кинде-шинчалым ямдылен, надырым пыштен, онаен-влакын отышто сортам чўктен кумал пелештыме мутыштым колыштын, шкемым жапын-жапын терген шогем.

Газетыш возашыже мо тарагыш? Адак "Марий Эл" газетыште тенийесе 85, 87, 89 номерлаште савыктыме "Калыкна йўла верч чот шоген" статья.

Чынже денак, тыгай тора жапыштат, 190 ий ончыч, марий-влак шке йўлашт верч чотак шогенят. Чолга, ушан-шотан, шке ўшанышт верч пенгыдын шогышо тошто марий калык дене кугешнаш гына кодаш!

Кызытсе семын могай юмылан ўшанымашлан волям пуэн огытыл. Мемнан саманыште татар йыгытлан марлан каат гын, мусульман вераш куснет, тынеш пурен, черкыш коштат гын, православный лият. Юмо икте ма-

нына да кумалына: сукалтен, онаенгн пелештыме мутшо дене келшен, вуйнам савена але черкыште ыреслена.

А ожныжо отыш коштшо-шамычым чотак шыгыремдылын, лўдыктылыныт, тюрьмаште колышо онаен-влакат лийыныт. Теве пытаргыш номерыште возымо: "Следствийым эртарыме годым кугыжан палачше-влакын чот индырымыштлан кора марий тўня кумалтышыш эртарышевлак - тўн чимарий онаен "Афанасий Никитин да тудын польш-калышыже Иван Андреев (коктынат Уржум уезд гыч лийыныт), тюрьмаштак коленыт. Чарла уездысе Оштурма Уртём ял марий Сергей Ивановат тыгай пўрымашан лийын".

Йодыш лекте: "Көн тукум-вожшо гыч лийын ожнысо Оштурма Уртём (кызытсе Тошметсола) марий Иванов Сергей?"

Ик Иванов еш ожнысекак православный верам кучен манын, 1965 ийыште шочшо Юрий Лаврентьевич каласыш. Марий верам кучышо Иванов Арсений Ивановичын Рая ўдыржө кө лиймым Иванов Сергей ок пале, ачажым ялыште Вачай Йыван Арсений манит ыле.

Кө тугай лийын Чарла уездысе Оштурма Уртём ял марий Сергей Иванов да могай архивыште чыным кычал муаш лиеш, ала?

190 ий ожно (1827 ий) Варагыжыште тўня кумалтышым молан лач тиде отышто эртарыме да тўрлө кундемла гыч кузе 4 але 5 тўжем еным поген кертыныт? Машина лийын огыл, сото телефонымат эше шонен луктын огытыл, кузе икте-весеыштым тиде суап пашам эртаращ шижтарен кертыныт манме йодышем дене тиде ялыштак илыше Яс-

мурзинмыт еш дене мутланен шинчышна.

Чимарий верам кучышо тошто калыкше Кострома губерний гыч эн ондак, очыни, лач тиде вершөрыш толын лектын, тусо Унча вўд воктеч куснен толгыжо Унчо велыш илаш верланен дыр. А Параньга, Марий Турек калыкшым шенгелмарий манынас, нунышт эше торащкырак каенят, витне.

Мо-гынат Шенше да Унчо администрацийыш пурышо калык, чурик-шамыч, утларакше марий йўлам кучат. Тошто чимарий лўм-шамычшат мемнан велнак веле аралат кодыныт. "Они ковали Победу" (РМЭ, Моркинский район, Й-Ола, 2010) книга гыч тыгай ча-апле ўдырамаш лўм-влакым возен луктынам ыле (Овдачий, Настахий, Ведасий, Сасканай деч посна): Айгавий, Асмелок, Йылдырвий, Йылвика, Кनावий, Лставий, Лшталче, Окачий, Окавий, Пиканай, Пенавий, Сылгеный, Тоймалче, Уанай, Шлдырвий, Шиялче, Элека, Эшпика, Яндавий, Яндалче (кузе возалтыныт, туге кусаренам).

Да. Религий - тиде Юмылан ўшанымаш. Марий калык шкенжын акрет годсо ўшанымашыжым, кугезе веражым арален коден. Философий науко доктор, профессор Виктор Соловьевын "Шкенжын көргө сынжым, кумылжым, йўлажым, вожшым саклен моштымо шотышто марий калык Европышто эн ончылно шога, моло калык-влаклан кугезе йўлам пагалыме, жаплым шотышто суалпе койышым ончыкта" ("Ончыко", 2014, №1, с.97) манмыж дене тўрысынек келшем.

Е.АЛЕКСЕЕВА.
Тошметсола ял.